

506 SAYILI KANUNUN GETİRDİĞİ YENİLİKLER

Dr. Ekmel ZÂDİL

- I — Giriş
- II — Memleketimizdeki Sosyal Sigorta mevzuatına kısa bir bakış
- III — 506 sayılı kanunla getirdiği yenilikler
- IV — Netice

I — GİRİŞ

Sosyal Sigorta, çalışma güçlerinden başka bir şey'e mâlik olmayan halk tabakalarının çalışma güçlerinin azalması, geçici olarak veya tamamen kaybolmasından mütevellid zarar hallerini karşılamak üzere, devlet tarafından kurulan veya tanzim ve murakabe edilen Sigortadır. Devlet, ya çıkaracağı bir kanunla Sosyal Sigorta Teşkilâtını bizzat kurar veya kurmuş olduğu müessesenin asgari normlarını uygulamak üzere kurulmuş Sandıkları murakabe ve kontrol eder.

Sosyal Sigortayı umumi sigortalardan ayıran esas nokta, Sosyal Sigortanın kanuni mecburiyete istinad etmesidir. Sosyal Sigortanın uygulandığı, uygulanması gerektiği iş kollarında çalışanlar Sosyal Sigorta Sandıklarına dahil olmak mecburiyetindedirler.

Sosyal Sigortayı, bu çok hayırlı ve sosyal alandaki en faydalı müesseseyi kurma ve dünyaya tanıtmaya şerefi Almanya'ya aid bulunmaktadır. 1881 senesinde büyük devlet adamı Başvekil Bismark tarafından hazırlanan ve İmparator Wilhelm'e izafeten "İmparatorluk müjdesi" şeklinde millete takdim edilerek parlâmentoya sunulan kanun tasarısı, 29 Kasım 1881 de parlâmentoda büyük tartışmalar sonunda küçük bir ekseriyetle kanunlaşmış ve 1883 senesinde "Hastalık Sigortası" ile tatbiki başlamıştır. Az daha red edilme tehlikesi atlatan ve çok az bir ekseriyetle çıkan kanuna muhalefet, Bismark aleyhtariyle sosyal espriden mahrum kişilerden gelmiştir. 1885 senesinde İş Kazaları Sigortası kabul edilmiş, bunu 1889 da İhtiyarlık ve Malûliyet Sigortası takip etmiştir.

Almanya'yı Sosyal Sigorta sahasında hemen takip eden memleket Büyük Britanya olmuştur. Büyük Britanya 1911 senesinde, Almanya'da kabul edilen 3 büyük Sosyal Sigorta branşına İşsizlik Sigortasını da eklemek suretiyle Sosyal Sigorta manzumesini ilk tamamlayan memleket olmuştur.

Birinci dünya savaşından sonra Sosyal Sigortanın bütün ileri Batı memleketlerinde uygulanmağa başladığını görürüz. İkinci dünya savaşından sonra ise Sosyal Sigortacılık zirveye erişmiş hâle gelmiştir.

Bugün Sosyal Sigortanın en fazla Avrupa kıtasında gelişmiş olduğu görülür. Avrupa kıtası, hemen tamamen Sosyal Sigorta teşkilâtını en başta gelen bir müessese olarak görmektedir. Ortak Pazar bu çalışmalara yeni bir hız katmış ve Sosyal Sigorta haklarının camia dahilindeki bütün memleketlerde aynen devamı sağlanmıştır. Camiaya dahil olmayan memleketler ile ikili anlaşmalar akdi cihetine gidilmiştir.

Avrupa kıtasında aşağıdaki cetvelde görüleceği gibi faal nüfusun % 40-90 ı Sosyal Sigortaya dahil bulunmaktadır. Hastalık Sigortasından yararlananlar ise faal nüfusun üstündedir. İsviçre ve Danimarkada sigortaya dahil olanlar faal nüfusun da üstündedir, burada bilhassa İhtiyarlık Sigortasından yararlananlar çok muazzam bir yekûn teşkil etmektedir.

Kuzey Amerika kıtasında, Birleşik Amerika ve Kanada ileri saftadırlar. Sadece Meksika bu kategorinin altındadır. Amerikada Hastalık Sigortası bütün aylıklılara mecburi değildir.

Güney Amerikada ve Afrikada Sosyal Sigorta yok denecek derecededir. Asyada da durum aynıdır. Burada istisnayı Japonya ve İsrail teşkil eder.

Aşağıda birkaç memlekete ait rakamlar gösterilmiştir.

Memleket (Sene)	Nüfusu (Milyon)	Faal nüfus (% oranı)	Sosyal Sigortaya dahil (% oranı)	Hastalık Sigortasından yararlanan (% oranı)	Faal nüfus % oranı
1. B. Almanya (1965)	58,2	28,8	23-29	45	% 90-95
2. Belçika (1963)	9,3	3,7	2,1	4,9	% 65
3. İsveç (1960)	7,5	3,2	5,5	7,-	% 100 +
4. Danimarka (1960)	4,6	2,1	2,3	2,5	% 100 +
5. İsviçre (1960)	5,4	2,5	2,2	3,3	% 90-95
6. Fransa (1964)	48,1	19,9	9,3	24	% 50
7. B. Britanya (1960)	52,4	24,2	21,6	52,4	% 100
8. İtalya (1961)	51,5	23,2	12	21	% 50

Memleket (Sene)	Nüfusu (Milyon)	Faal nüfus (% oranı)	Sosyal Hastalık		Faal nüfus % oranı
			Sigortaya dahil (% oranı)	Sigortasından yararlanan (% oranı)	
9. Yugoslavya (1961)	18,5	8,3	3,5	9	% 40
10. Amerika (1963)	189,2	75,7	43-59	10,5	% 60
11. Japonya (1963)	96,1	47,6	10	58,5	% 22
12. Brezilya (1960)	51,9	17,1	1,9	1,9	% 12
13. İsrail (1963)	2,3	0,8	0,6	1,5	% 75

II — Memleketimizdeki Sosyal Sigorta mevzuatına kısa bir bakış

Memleketimizde sosyal sigortanın resmen tatbikata geçişi 27.Haziran.1945 tarihinde kabul edilen 4772 sayılı ‘İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları ile Anahk Sigortaları Kanunu’ ile başlar. 1945 Haziranında çalışma hayatı ile ilgili vazifeleri tanzim, yürütme ve denetleme ile görevli olmak üzere, Çalışma Bakanlığı kurulmuştur. Bakanlık kuruluşunu takiben ve kısa bir çalışma devresinden sonra Sosyal Sigorta vazifesini yerine getirmek ve kuruluş kanununun 1. maddesinde belirtildiği veçhile “İş hayatında türlü hallere karşı ilgili Sigorta Kanunu hükümlerini uygulamak üzere Çalışma Bakanlığına bağlı “İşçi Sigortaları Kurumu” adı altında Sosyal Sigorta teşkilâtı kurulmuştur. Kuruluş 9.7.1945 tarihinde kabul edilen 4792 sayılı kanunla vücut bulmuştur. Kanun, kurum, malî ve idarî yönlerden muhtar ve tüzel kişilikte bir devlet kurumu olarak vasıflandırmıştır. Her zaman belirtmeğe çalıştığım gibi, kanaatimce kurum şimdiye kadar ne idarî ne de malî yönden bağımsız olduğunu isbat edememiştir. Kaza Sigortasını, 2.6.1944 de kabul edilen 1.4.1946 da yürürlüğe giren 5417 sayılı İhtiyarlık Sigortası takip etmiştir. Bu kanun bilâhare 1.6.1957 de yürürlüğe giren daha genişletilmiş ve malûliyet halini de içine alan 6900 sayılı kanunla tâdil edilmiştir.

4.1.1950 de kabul edilip 1.3.1951 de yürürlüğe girmek üzere 5502 sayılı kanunla “Hastalık ve Anahk Sigortası” ile Sosyal Sigorta çalışmaları düzene konmuştur. Görülüyor ki, 4 büyük Sosyal Sigorta müessesesinden sadece İşsizlik Sigortası henüz memleketimizde kabul edilmemiştir. Uzun senelerden beri çalışmaları devam eden İşsizlik Sigortasının “İş ve İşçi Bulma Kurumu” bünyesinde faaliyete geçmesi beklenmektedir.

Yukarıda ilk kanunun 4772 sayılı olduğunu, kuruluş kanununun ise 4792 sayılı olduğunu gördük. Bunun sebebi 4772 sayılı "İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları Sigortaları Kanunu" nun kurum kuruluşundan ev-vele rastlamasından ileri gelmektedir.

Aslında Haziran 1945 de kabul edilip 1.1.1946 da yürürlüğe giren mezkûr kanun tasarısı, daha 1944 senesinde ve henüz bir Çalışma Bakanlığı mevcut olmadığı sırada hazırlanmış ve 26.6.1944 senesinde Büyük Millet Meclisine sunulmuş bulunuyordu. Tasarı Çalışma Bakanlığının kuruluşundan 5 gün sonra, 13.6.1945 de meclis gündemine alınmış ve kısa bir müzâkereden sonra kanunlaşmıştır. Kuruluş ile ilgili bir noktaya bilhassa işaret gerekir. 1936 senesinde kabul edilen 3008 sayılı İş Kanunu, Sosyal Sigortaların kurulması hakkında hükümleri ihtiva etmektedir. Demek oluyor ki, Sosyal Sigorta hakkında ilk düşünce ve faaliyet memleketimizde 30 seneyi aşan bir maziye sahip bulunmaktadır.

*

**

Kadro :

Sosyal Sigorta Kurumu ilk faaliyete geçtiği 1945 senesinde ancak üç şube ve 100 kadar personel ile çalışmalarına başlamıştır. Tedricen artan faaliyet ve çalışmalar, sigorta kollarının artması, kapsamın genişlemesi ve sair sebeplerle personel adedi 1954 sonunda 3.199 a, 1955 sonunda 3.424 e, 1958 sonunda 5086 ya, 1960 sonunda 7.095 e, 1962 sonunda 8.384 e, 1964 sonunda 10.173 e yükselmışken 1965 sonunda bu miktar 11.304 ü bulmuş ve nihayet 1966 sonunda 14.049 a yükselmiştir. İki sene içindeki 4.000 e-yakın fark 506 sayılı kanunun tatbikat sahasını genişletmesinden meydana gelmiştir. Artış daha ziyade 1965-1966 arasında olmuş ve bir senes zarfında 2745 yeni eleman kurumda görev almıştır. Bu 14.049 personelin dağılışı şöyledir :

İdarî Kadro.	= 5,152
Sağlık Tesislerinde	= 8,232
İnşaat İşlerinde	= 370
İşçi Meskenlerinde	= 93
Emlâk ve Bakım İşlerinde	= 202
	14.049

Teşkilât :

Genel müdürlük kuruluşu ile 3 şubeden tereküp eden teşkilât genişliyerek yalnız genel müdürlükte 18 müdürlük kurulmuş, şube adedi

1966 sonunda 31 e yükselmiştir. İstanbul'da beş şube (Eminönü - Karaköy - Bakırköy - Fatih ve Beykoz), Ankara'da ise Ankara ve Çankaya olmak üzere iki şube vardır. Geri kalan 24 şube 65 vilâyeti kapsamaktadır. Aşağı yukarı üç ile bir şube düşmektedir.

Malî Bünye :

Malî bünye doğrudan doğruya İşveren ve İşçilerden tahsil edilen primler ve bunların nemalandırılmasına dayanmaktadır. Hibe, bağış gibi fasıllar çok cüz'îdir ve 1951 senesinde Süreyya Paşa tarafından yapılan büyük bağış dışında bir şey zikredilemez.

1946 senesinde 7 milyon lira olan gelir 1948 de 10.5 milyona, 1950 de 27.5 milyona, 1955 de 130 milyona, 1962 de 790 milyona yükselmişken, 1964 sonunda 1 milyarı tecavüz etmiştir. 1966 sonundaki gelir ise 1,6 milyar liradır ve şu şekilde tereküp etmektedir :

1.335.709.027.— TL.	Prim gelirleri
68.379.062.— TL.	Ahnan Faizler
136.964.317.— TL.	Tahvil ve tasarruf bonusu gelirleri
31.096.949.— TL.	Kira gelirleri
18.491.989.— TL.	Çeşitli gelirler
6.249.489.— TL.	Provizyon fazlası
<hr/>	
1.596.890.840.— TL.	

Görülüyor ki, hemen münhasıran primler ve onların işletilmesinden meydana gelen gelirler Sosyal Sigortanın malî portesini teşkil etmektedir. Aynı yıl içindeki giderler ise (karşılıklar hariç olmak üzere) 562 milyon liradır. 1 milyar liralık karşılığın 652,7 milyonu ödenmiş primler karşılığı, 379 milyon lirası matematik karşılık, 2,8 milyon lirası da diğer karşılıklardır.

Plâsmanların yekûnu 1966 sonunda 4,5 milyar liraya yükselmiştir ve Genel Kurula sunulan raporda plâsmanlardan elde edilen gelirin 220 milyon lira civarında olduğu belirtilmiştir ki %4.4 olarak nemalandırılması rasyonel bir çalışma mahsulü olarak kabul edilemez. Plâsmanların en büyük kısmını 2,3 milyar ile tahvilleri teşkil ettiğine ve 500 milyon lira kadar bir meblâğın millî bankalarda vadeli olduğu ve plâsmanların %70 kadarının devletçe tesbit edilen %6 faizle nemalandırıldığı düşünülürse umumî yekûnun %4.4 vermesi ögünülecek bir çalışma değildir.

Sağlık Tesisleri :

1951 de bir tek hastahâneye sahip olan Kurumun sağlık tesisleri adedi 1966 sonunda :

34	Hastahane
2	Sanatoryum
2	Yataklı dispanser
22	Yataksız dispanser
50	Sağlık İstasyonu

olmak üzere 110 a yükselmiştir. Yatak sayısı ise 1966 sonunda 6,648 i bulmuştur.

Sigortalılar Adedi :

1946 da 300.000 olan sigortalı 1 66 sonunda 991,510 a yükselmiştir. Bunlara 506 sayılı kanunun uygulandığı yerlerde 625,000 eş ve çocuğun Hastalık Sigortasından faydalanması neticesinde bu miktar 1,6 milyonu bulmuştur.

1966 yılı içinde 112.946 iş kazası, 1649 meslek hastalığı vak'ası kaydedilmiştir. İş kazası adedi, üzerinde önemle durulacak yükseklikte olup her 8 işçide bir kişinin iş kazasına maruz kaldığı görülür.

1966 yılında 4,115,551 sigortalı (eş ve çocuk hariç) tedavi görmüş, 481,578 hâdisede de istirahat verilmiştir. Bu rakamlara göre her sigortalı yılda ortalama 4 kere hastalanmakta veya hastalık sebebiyle viziteye çıkmakta, bunların 1/10 u istirahati icap ettirecek kişiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Batıya kıyasla bu nisbetler de yüksektir.

1966 yılında 2744 sigortalı malûllük ve 6830 sigortalı da yaşlılık yardımı görmüşlerdir.

III — 506 sayılı kanunun getirdiği yenilikler

17.7.1964 tarihinde kabul edilen ve bir maddesi hariç(*) 1 Mart 1965 de yürürlüğe giren 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu kısmen esasa ve kısmen de teferruata taallük eden bir çok yenilikler getirmiş bulunmaktadır. Bu yenilikleri başlıca 9 noktada toplayabiliriz :

(*) Mezkûr madde Kurum tarafından yapılan işlemlerde ilgilerece alınması gereken her türlü belgelerin resim, borç ve damga vergisinden muaf olduğu hakkındaki 126. madde olup 1.Kasım.1964 de yürürlüğe girmiştir.

1 — Kapsam bakımından.

2 — Aile yardımına teşmil.

3 — İvazların artırılması. Bu arttırma, bilhassa ihtiyarlık sigortasının sağladığı hadlerde görülmektedir. İhtiyarlık aylığının asgarî haddi bu kanunla senede (3.000) liraya yükseltilmiştir.

4 — Evlenme suretiyle işten ve dolayısıyla Sosyal Sigortadan ayrılan sigortalı kadın işçilere, çalışma süresi nazarı itibara alınmaksızın, toptan ödeme sağlanması.

5 — Kadın işçilerle maden ocaklarında ve yer altında çalışanların emeklilik yaşlarınının 60 tan 55 e indirilmesi.

6 — Primle ilgili itirazları incelemek üzere bağımsız "Prim itiraz komisyonları" ile "İş kazası ve meslek hastalığı itirazlarını" incelemek üzere "Yüksek Sağlık Kurulu" vücade getirilmesi.

7 — Primlerde, yeni mükellefiyetleri karşılamak üzere, nisbî yükselmeler yapılması.

8 — Kurumun adının "Sosyal Sigorta" olarak kabulü.

9 — Ve nihayet ayrı ayrı bulunan Sosyal Sigorta Kanunlarının bir tek kanun içinde toplanıp bir vahdet sağlanması.

Yukarıda kısaca 9 maddede topladığımız değişiklikleri, diğer değişikliklerle birlikte teker teker ve ilgili maddeleri belirtmek suretiyle tetkik edeceğiz.

1) Vahdet sağlanması :

Az evvel belirttiğimiz gibi başlıca üç ayrı kanun halinde bulunan Sosyal Sigorta ile ilgili kanunlar bir tek kanun içinde toplanmıştır. Şüphesiz bir kanun içinde bütün mevzuatın toplanması hem bir vahdet sağlamış hem de her bakımdan kolaylık getirmiştir.

Malûmdur ki, eskiden mevcut olan kanunların birisi 1945 senesi 27 Haziranında 4772 sayılı kanunla kabul edilen "İş Kazaları ile Meslek Hastalıkları ve Anahk Sigortası Kanunu" dur. İkincisi 2 Haziran 1949 senesinde kabul edilip 1 Nisan 1950 tarihinde yürürlüğe giren 5417 sayılı "İhtiyarlık Sigortası Kanunu" olup bilâhare 1956 senesinde malûliyet halini de içine almak suretiyle 6900 sayılı kanunla genişletilmiştir. Üçüncü kanun 4.1.1950 senesinde kabul edilip 1 Mart 1951 senesinde yürürlüğe giren 5502 sayılı "Hastalık ve Anahk Sigortası Kanunu" dur. Bu kanun

bilindiği gibi evvelce kaza sigortalarına bağlanmış olan analık sigortasını da içine almış bulunuyordu.

506 sayılı kanun, bütün bu kanunları bir araya toplamış bulunuyor. Her ne kadar mezkûr kanunda gerek kanun yapma tekniği, gerekse de hukuk tekniği bakımından bir takım aksaklık ve noksanlıkları ihtiva ediyor ise de, bu kanunu ileri bir merhale kabul etmek gerekir. Kanun yapma tekniği bakımından bir takım aksaklıkların mevcut olduğunu söyledik. Mevcut muhtelif sosyal sigorta branşlarına ait kanunlar, aralarındaki irtibat noktaları gösterilmeksizin kanunda toplanmış ve bunun neticesi olarak aynı hükümler kanunun muhtelif fasıllarında tekrar olunmuştur. Hukuk tekniği bakımından göze çarpan aksaklık, umumî kanunlar hükümleriyle irtibat düşünülmemiş ve böylece hukukî âhengin bozulması yönünde tecelli etmiştir. Biz burada kanun yapmak tekniği ve hukuk tekniği bakımından bu işin tenkidini hukukçulara bırakarak, sadece müşahede ettiğimiz bu hususları belirtmekle iktifa edeceğiz. Netice olarak tekrar edelim ki, kısaca bahsettiğimiz bu aksaklıklara rağmen bir vahdetin sağlanması çok faydalı olmuştur. Esasen bütün Sosyal Sigorta sahasında ileri gitmiş memleketlerde mevzuatın tüm halinde bir kanunda toplanması teamül haline gelmiştir.

2) Kurumun adı :

1945 senesinde Çalışma Bakanlığına bağlı olarak kurulmuş olan teşkilât, "İşçi Sigortaları Kurumu" adını almış bulunuyordu. Kuruluş devresinde sigortadan faydalananların adedi, ufak istisnalarla hemen sadece bedenen çalışan kişilere inhisar ettiğinden, ve münhasıran İş Kanunu'nun kapsamına girenler Sosyal Sigorta'ya ithal edildiklerinden bunun işçilere inhisar eden bir durum arzettiği müşahede olunuyordu. Bu bakımdan dolaydır ki, ismin "İşçi Sigortaları" olarak vasıflandırılması kanaatimce doğru idi. Nitekim Sosyal Sigortaları ilk defa kurmuş ve bu çok hayırlı müesseseyi dünyaya tanıtmış olan Almanya'da İşçi Sigortaları ismiyle faaliyete geçmişti. Sigortalıların sahası geliştikten sonradır ki İşçi Sigortaları ismini Sosyal Sigorta'ya terketmiştir.

506 sayılı kanun aynı esaslarla hareket ederek ve Sosyal Sigortanın şümûl sahasının genişlemesini nazarı itibara alarak kurumun adı, 136 maddede belirtildiği şekilde "Sosyal Sigorta Kurumu" şeklinde değiştirilmiştir. Hemen şu hususu belirteyim ki, hazırlanan tasarıda Sosyal Sigorta isminin kullanılması işçi çevrelerinde ve Sendikalarda itirazlarla karşılaşmıştı. Bu çevre ismin değişmesi ile kendilerince tamamen benimsen-

miş olan bu müesseseye bedenî sahada çalışanlardan ziyade, fikrî sahada ve bir çokları memur niteliğinde ve hattâ yüksek kademelerde vazifeli bulunan zümrenin hâkimiyetine geçeceği endişesinden ileri geliyordu. 1963 senesi Mayısında toplanan 18 inci Sosyal Sigorta Genel Kurulu toplantısında "Sosyal Sigorta Kanun Tasarısı Komisyonu" Sosyal Sigorta adının tasarındaki şekilde kalmasını umumî heyete teklif etmiş ve bu tarihten sonra da isim üzerindeki tartışmalar durmuştur. Arada geçen iki senelik zaman zarfında Sosyal Sigorta adının benimsendiği görülmüştür.

3) Sosyal Sigortanın Kapsamı :

506 sayılı kanunun en büyük özelliği daha doğrusu getirdiği en büyük yenilik Sosyal Sigorta'ya dahil olanların adedinde büyük bir gelişme sağlama imkânıdır. Kanunun ikinci maddesi "bir hizmet akdine dayanarak, bir veya birkaç işveren tarafından çalıştırılanlar bu kanuna göre sigortalı sayılırlar. Çarşı ve mahalle bekçileri bu kanun hükümlerine tâbidirler". Ve aynı zamanda kanunun geçici 1 ve 5 inci maddeleri, tatbikatın bir kişi çalıştıran işyerlerine kadar teşmili ve sağlık yardımlarından eş ve çocukların faydalandırılmasını derpiş ettiğine göre, Sosyal Sigorta şümül sahası esaslı bir şekilde genişlemiş ve gelişmeğe devam edecektir. Eş ve çocuklarla ilgili geçici 5 inci madde "ihtiyacı karşıyabilecek sağlık tesisleri kurularak kurumca her türlü hazırlıkların tamamlandığı yerlerde sigortalının eş ve çocuklarına sağlık yardımları Bakanlar Kurulu kararıyla uygulanır" demek suretiyle bu kanunun eş ve çocuklara teşmil mahallini Bakanlar Kurulu kararına bırakmış bulunmaktadır. 1966 sonuna kadar Bakanlar Kurulu kararıyla 32 İlde Sosyal Sigortalılar bir kişi çalıştıran iş yerlerine de teşmil edilmiş, bunlardan 28 İlde de eş ve çocukların sağlık yardımlarından faydalandırılmaları sağlanmıştır. Bunun neticesi olarak bu İlerde 625,500 kişi sigorta teminatı almış bulunmaktadır. Esasen doğrudan doğruya sigortaya bağlı olanların adedi bir milyonu bulmuş olduğuna göre hastalık sigortasından faydalananların yekûnu 1,6 milyona yükselmiştir ki, önümüzdeki senelerde bu yekûnun 2 milyonu tecavüz edeceği aşikârdır. Görülüyor ki, 1945 te Sosyal Sigorta'dan faydalananların yekûnu ancak 300.000 iken 1966 sonunda 1,6 milyona çıkmak suretiyle %500 nisbetinde bir artış meydana gelmiştir. Ashında 1,6 milyon faal nüfusun ancak %10-12 sine baliğ olmaktadır ki Batı memleketleriyle yapılacak bir kıyaslamada henüz çok geri durumda olduğumuz meydana çıkar. Meselâ 1965 istatistiklerine göre nüfusu 58,2 milyon ve faal nüfusu 28,8 milyon olan Batı Almanya'da, Hastalık Sigortasından faydalananların yekûnu 45 milyon, diğer sigortalarda sigortaya dahil olanların

yekûnu ise 28,5 milyondur. Yine aynı senelerde 9,3 milyon nüfuslu Belçika, 3,7 milyon faal nüfusa sahipken bu memleketteki sigortalı adedi 2,1 milyon, Hastalık sigortasından faydalananlar ise 4,9 milyon idi. Sadece 3,2 milyon faal nüfusa sahip olan 7,5 milyonluk İsveç'te "Hastalık Sigortası"ndan faydalananlar 7 milyondur. Danimarka, İsviçre, gibi az nüfuslu memleketler, büyük nüfusa sahip Fransa, İtalya ve diğer sanayi sahasında gelişmiş memleketlerde nisbetler, ilk zikrettiğimiz memleketler kadar olmamakla beraber, hemen hepsinde Hastalık sigortasından yararlananların miktarları hep faal nüfustan fazladır. Prim ödemek suretiyle sigortaya dahil olanların faal nüfusa oranları %50-80 arasında oynamaktadır. Millî sigortanın uygulandığı Büyük Britanya'da ise nüfusun tümü Hastalık Sigortasından yararlanır. Görülüyor ki, Sosyal Sigortanın zirvesine erişmiş olduğu Avrupa kıtasında Sosyal Sigortaya dahil olanların oranları, faal nüfusun en aşağı %50 sini, Hastalık Sigortasından yararlananlar ise faal nüfusun tümünü bulmakta; Sosyal Sigorta sahasında çok ileri gitmiş olan Batı Almanya, Büyük Britanya, İskandinavya memleketlerinde faal nüfusun çok daha üstünde bir yekûn bu müesseseden yararlanmaktadır. Memleketimizle bu ileri ülkeler arasında yapılan kıyaslamada henüz daha çok merhale kat'etme zorunluluğunda olduğumuz meydana çıkmaktadır. Ancak faal nüfusun ilk zamanda %2-3 ü sigortadan yararlanırken, bu oranın %10 u aşmış bulunması ilerisi için ümit vermektedir. Tabiidir ki, nüfusun 3/4 ünün tarım sektöründe bulunduğu memleketimizde tarım sektörü Sosyal Sigortanın dışında kaldığı müddetçe, bu oranın hiç bir vakit Batı seviyesine hattâ yaklaşamayacağı bile aşîkârdır.

506 sayılı kanunun 3 üncü maddesi sigortalı sayılmıyanları tâdat ederken, tarım işlerinde çalışanları zikretmiş bulunmaktadır.

4) Aile yardımına teşmil :

506 sayılı kanunun getirdiği en önemli yeniliklerden birini teşkil eden eş ve çocuklara yardım sağlanmasını derpiş eden 35 inci maddede aynen şu şekilde yer almış bulunmaktadır.

"Madde 35 — Sigortalının eşi ve geçindirmekle yükümlü olduğu çocukları, hastalıkları halinde, bu kanunun 33 üncü maddesinde belirtilen sağlık yardımlarından 34 üncü maddede yazılı süreleri aşmamak üzere, yararlanırlar. Ancak ayakta yapılan tedavilerde verilen ilaç bedellerinin %20 sini sigortalı öder.

Sigortalının eşi ile geçindirmekle yükümlü olduğu çocuklarının yukarıda belirtilen sağlık yardımlarından yararlanabilmeleri için sigortalının

hastalığını anlaşıldığı tarihten önceki bir yıl içinde en az 120 gün Hastalık sigortası primi ödemiş olması şarttır”.

Aile yardımından faydalanan bölgelerde Hastalık sigortası primleri %4 ten %8 e çıkarılmakta ve bu miktar Analık Sigortası primleriyle birlikte %9 a yükselmektedir ki, bunun %5 işveren %4 de işçi tarafından ödenmesi gerekmektedir.

5) Sağlanan yardımların artırılması :

Önemli değişiklik, daha doğrusu yeniliklerden birisini de ivazların, yani sağlanan yardımların artırılması teşkil etmektedir. Bunlar ilgili maddelerine göre şu şekilde toplanabilir :

1 — 22 inci maddeye göre “İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları” sigortasında sürekli iş görememezlik gelirin sigortalıya ömrü boyunca verilmesi esastır. Ancak iş kazası neticesinde tesbit edilen sürekli iş görmezlik deercesinin %25 ten az olması ve bunun üç yıl içinde değişmesinin Kurumca mümkün görülmemesi hallerinde sigortalının isteği üzerine bu gelirler sermayeye çevrilerek ödenir.

4772 sayılı kanun gereğince bu ödenekler, “kazanın olduğu tarihten itibaren iki yıl içinde 15 ayı geçemez” şeklinde idi ve son fıkra kanunda yer almamıştı.

2 — Hastalık Sigortasıyla ilgili 34 üncü madde, hastalık hallerinde yapılacak sağlık yardımlarının sigortalının iyileşmesine kadar devam edeceğini kabul etmiş bulunmaktadır. Nakdî yardım süresi ise 18 aya kadar devam edebilecektir.

5502 sayılı kanunda bu müddet âzâmî 9 ay olarak kabul edilmişti.

3 — 35 inci madde yukarıda bahsedilen eş ve çocuklara yardım sağlanmasıyla ilgilidir. Eski kanunda eş ve çocuklar için böyle bir hüküm yoktu.

4 — 36 ncı madde ile sürekli iş göremezlik geliri, malûllük veya yaşlılık aylığı almakta olanların hastalık halinde sağlık yardımlarından yararlanacaklarını kabul etmiş bulunmaktadır. Ancak bu durumda olanlar verilen ilâç bedellerinin %20 sini ödemek zorunluğundadırlar.

5 — 37 nci madde işgöremezliğe uğrayan sigortalılardan geçici iş göremezliğin başladığı tarihten önceki bir yıl içinde en az 120 gün Hastalık Sigortası primi ödemiş bulunanlara geçici iş göremezlik ödenmesini öngörmektedir.

5502 sayılı kanunda bu müddet senede 160 gün olarak kabul edilmişti.

6 — 44 üncü madde gebelik halinde gebeliğin altıncı ay sonuna kadar gebelik muayenesi yaptırmayan veya hekimin lüzum gösterdiği muayene ve tedavilere devam etmeyen sigortalılara bu yüzden ileri gelecek iş göremezlik hallerinde verilecek ödeneklerin %50 yi geçmemek üzere bir kısmının kurumca düşürülebileceğini derpiş etmektedir.

5502 sayılı kanun bu hallerde verilecek ödeneklerin kısmen veya tamamen düşürülebileceği şeklinde idi.

7 — 48 inci madde Analık ve sağlık yardımlariyle emzirme yardımlarından veyahut maktu gebelik ve doğum yardımlarından yararlanabilmek için sigortalı kadının doğumdan önceki 1 yıl içinde en az 90 gün analık sigortası primi ödemiş olması, sigortalı erkeğin sigortalı olmayan karısı için ise en az 120 gün prim ödemiş bulunma şartını kabul etmiştir.

5502 sayılı kanunla bu müddet 160 gün idi.

8 — 54 üncü madde malûllük aylığından faydalanabilmek için en az 5 yıldan beri sigortalı bulunmak, her yıl için ortalama olarak en az 150 gün veya toplam olarak 1800 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş olmayı kabul etmiştir.

6900 sayılı kanunda málûllük aylığından faydalanabilmek için 15 yıl sigortalı olma şartıyla 3000 günlük prim ödeme şartını ön görüyordu.

9 — 55 inci madde malûllük aylığına hak kazanabilmek için málûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş olan 10 takvim yılının prim hesabına esas tutulan kazanç tutarları toplamı en yüksek olan 7 takvim yılına göre bulunacak ortalama yıllık kazancın %50 si oranında yıllık malûllük aylığı bağlanacağını derpiş etmektedir.

6900 sayılı kanun 10 yılın ortalamasını aylığa esas tutacağını ve geçindirmekle mükellef olmayana bağlanacak aylığın bu ortalamasının %35 olacağı şeklinde idi.

Görülüyor ki, burada sigortalı lehine bir yükselme yapılmış bulunmaktadır. İlk nazarda gelirin %50 si aylık olarak bağlanacağı zehabı uyanıtırılıyor ise de 10 yılda en iyi 7 senenin nazara alınması halinde bile oranın %30-40 civarında kalmaya mahkûm olduğu kanaatindeyim. Bu oranın ise hiç de tatminkâr olmadığını bilhassa belirtmek isterim.

10 — İhtiyarlık aylığı ile ilgili 60 ncı madde yaşlılık aylığından yararlanabilmek için sigortalının kadın ise 55, erkek ise 60 yaşını doldurmuş olmasını, en az 25 yıldan beri sigortalı bulunmasını ve en az 5000 günlük prim ödemesini öngörmektedir. Burada görüyoruz ki, 6900 sayılı kanun-

da yaş haddi kadın ve erkek tefriki yapılmaksızın 60 iken yeni kanun kadınlarda 55 yaş kabul etmiştir. Her yıl içinde ortalama 200 günlük prim ödeme şartı böylece daha müsait bir duruma bağlanmış bulunmaktadır.

11 — 65 inci madde Yaşlılık sigortası ile bağlanacak aylık ile ilgili olup aynen 55 inci maddedeki hükümleri getirmiş bulunmaktadır. Aynı zamanda 15-34 yıl arasında sigortalı olanlara eskiden %0,75 azaltmanın %0,50'ye indirilmesini kabul etmiştir.

12 — Toptan ödeme ile ilgili 64 üncü madde sigortalı olarak çalıştığı işten ayrılan ve mâlûllük veya yaşlılık aylığı bağlanmasına hak kazanmayan 55 yaşını doldurmuş kadın sigortalıya, 60 yaşını doldurmuş erkek sigortalıya ve 50 yaşını doldurmuş bulunan ve erken yaşlanmış olduğu sigortalıya kendisinin ve işverenlerinin ödediği primler yekûnunun toplamı, yazılı isteği üzerine toptan ödeme şeklinde verileceğini âmir bulunmaktadır.

6900 sayılı kanunda erken yaşlanma hali diye bir husus mevcut değildir.

13 — Ölen sigortalının aylık bağlanmasına hak kazanan eşine %50 si aylık alan çocuğu bulunmayan dul karısına ise 2/3 aylık olarak bağlanacağı hakkındaki 68 inci madde, 6900 sayılı kanunda %40 olan aylık miktarını görüldüğü gibi artırmış bulunmaktadır.

14 — 71 inci madde aylığa hak kazanmadan ölen sigortalının dul karısına malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primleri olarak ödediği toplam primlerin %50 sinin dul karısına, çocuğu bulunmayan dul kadına ise bu miktarın 2/3 oranında ödeneceği hususu da 6900 e göre ileri bir merhaledir.

6) Primlerle ilgili değişiklikler :

Yukarıda yeni mükellefiyetleri karşılamak üzere primlerde ilâveler yapıldığını belirtmiştik. Primlerle ilgili 73 üncü maddeye nazaran tamamen iş verenler tarafından ödenecek "İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları" sigorta priminin %6 yı geçemeyeceği bildirilmiştir.

Eski kanunda bu nisbet âzâmî %5 olarak kabul edilmişti.

Hastalık sigortası primi, aile yardımına teşmil halinde yarı yarıya ödenmek üzere %8 e çıkarılmaktadır.

Analık Sigortası primi yine eskisi gibi sigortalının kazancının %1 olarak muhafaza edilmiş olup, bu prim yalnız işveren tarafından ödenir. Yaş-

lılık, mâlûllük ve ölüm sigortası primi, yine eskiden olduğu gibi sigortalının kazancının %11 i olarak bırakılmış olup, bunun %5 i işçi %6 sı da işveren tarafından ödenecektir.

1967 senesinde kabul edilen ek bir kanunla maden ocaklarında ve yer altında çalışanların yaş hadleri 60 tan 55 e indirilirken prim hadleri sigortalının kazancının %14 üne çıkarılmıştır. Bu nisbetin %8 i işveren %6 sı da işçi tarafından ödenecektir.

7 — Evlenme suretiyle işten ayrılan kadın sigortalıya “İhtiyarlık, Mâlûllük ve Ölüm sigortaları” primlerinin geri verilmesi :

Evlenme suretiyle işten ve dolayısıyla Sosyal Sigortadan ayrılan sigortalı kadın işçilere çalışma süresi nazarı itibara alınmaksızın kendisinin ve işverenin ödedikleri primler toplamının %50 si toptan ödeme şeklinde yapılacağı yine bu kanunla kabul edilmiş bulunmaktadır.

6900 sayılı kanun ancak muayyen bir müddet (ki bu müddet asgarî 5 sene idi), kabul etmiş iken, görülüyor ki, yeni kanunla bir sene bile çalışmış olan bir kadın sigortalı toptan ödemeye hak kazandırılmaktadır.

Şimdi bu fasılda malî külfetle dolayısıyla primle ilgili teknik değişiklikler tetkik edilecektir :

a — Tehlike Sınıflarının Değişmesi :

a — İşveren 76 ncı madde hükümlerine göre tehlike sınıf ve derecesine dokunabilecek her türlü değişiklikleri 1 ay içinde kuruma yazı ile bildirmekle yükümlüdür. Bu bildirme üzerine kurum, yapacağı inceleme neticesinde tehlike sınıf ve derecesini değiştirebilir.

4772 sayılı kanunda da bu hususta hüküm mevcut idi ise de tehlike sınıflarının 10 dan 12 ye çıkarılmış bulunması ve bu suretle primlerde de yüzde beş hakkın %6 ya yükseltilmesi bu maddenin önemini arttırmış bulunmaktadır. Nitekim bununla ilgili olarak aşağıda göreceğimiz prim itiraz komisyonları kurulmuştur.

b — Günlük Kazanç Sınırları :

Bu kanundaki önemli değişikliklerden birini, günlük kazanç sınırlarının en alt ve en üst hudutları üzerinde yapılan değişiklik teşkil etmektedir. Gerek en alt, gerekse en üst sınırlar üzerine yapılan değişiklik tamamıyla işçi lehine tecelli etmektedir. 78 inci madde, bu kanun gereğince alınacak prim ve verilecek ödeneklerin hesabına esas tutulan günlük ka-

zançların en üst sınırını 100 lira olarak tesbit etmiştir. 896 sayılı genelge ile asgarî kazanç sınırı ise 12 lira olarak kabul edilmiştir.

Bu madde ile yapılan değişiklik ile üst sınır olan 50 lira 100 liraya, alt sınır da 6 liradan 12 liraya yükseltilmiş bulunmaktadır.

c — Ödenek ve gelirlerde esas tutulacak günlük kazanç :

88 inci madde daha ileri bir esası kabul ederek “İş kazalariyle meslek hastahkları”, “Hastalık ve Analık” hallerinde verilecek ödenek ve gelirlerin hesabına esas tutulacak günlük kazancı, kaza, hastalık veyahut doğum sebepleriyle iş göremezliğin başladığı tarihten önceki üç takvim ayı içinde elde edilen ve sigorta primi hesabına esas tutulan kazançlar toplamının 90 da biri olarak kabul etmiştir.

Eski kanunlarda bir aylık toplam üzerinde iş göremezlik ödeneği tesbit edilerek 30 da bire bölünmek suretiyle günlük iş göremezlik ödeneği taayyün ederdi. Şüphesiz bu hüküm 90 günü kabul etmek suretiyle işçi lehine bir yenilik getirmektedir. İş göremezliğin başlamasından evvelki üç ay içinde ikramiye, prim veya sair ilâve gelir sağlamış olan bir işçinin günlük kazancı ne olacaktır? Faraza 20 lira ücretle çalışan bir sigortalı, bir ay evvel ikramiye almış, fazla mesai yapmış veya sair şekilde munzam bir tediye hak kazanmış ise, günlük kazancına esas teşkil eden ücreti böylece 25 hattâ 30 liraya yükselmiş olur. Günlük ücreti 20 lira ve böylece 3 aylık kazancı hesaplanırken ödemeğe esas teşkil eden geliri 1/90 e ve 30 liraya yükselmiş bulunan evli bir sigortalı 2/3 üzerinden yine 20 lira bekâr sigortalı ise %50 üzerinden 15 lira* ödenek alacaktır. Görülüyor ki bu yeni şekilde son aylar içinde bilhassa ikramiyeden faydalanmış bir sigortalının iş göremezlik ödeneği bekârlarda %50 yerine %75, evlilerde ise 2/3 yerine %100 e çıkmış olur. Batı ülkelerindeki tatbikat, daha âdil olmak ve işi bir nevi talihe bırakmamak gayesiyle 6 ay olarak uygulanmaktadır.

Müddeti 30 günden 90 güne çıkarmak suretiyle 506 sayılı kanun Batı anlayışına daha da yaklaşmış bulunmaktadır.

(*) Bunu kaba bir misalle izah edelim: Günlük ücreti 20 lira olan bir işçi, son 90 gün içinde bir aylık ikramiye (600 TL.), 200 lira prim ve 100 lira da fazla mesai ücreti aldı. Bunun işyöremezlik ödeneği = $20 \times 90 + 600 + 200 + 100 = 2.700$ TL. sı, $2700 \div 90 = 30.00$ TL. dir.

d — Yol parası :

102 nci madde ile sigortalılarla bunların hak sahibi kimseleri veya geçindirmekle yükümlü oldukları kimseleri muayene ve tedavi, protez araçlarının sağlanması, takılması ve onarılması, analık, sürekli iş göremezlik veya malûllük durumlarının tesbiti, erken yaşlanma halinin tesbiti, sağlık durumlarının tesbiti, raporların yeter görülmemesi üzerine yeniden muayene ve kontrol muayenesi dolayısıyla, kurumca bir yerden başka bir yere gönderilmesi hallerinde bunlara verilecek gidip gelme zarurî masrafları Çalışma Bakanlığınca onanacak tarifeye göre kurumca ödeneceği öngörülmektedir.

Eski kanunlarda da bu hususta buna benzer hükümler mevcut ise de az çok münakaşa konusu olan mezkûr masraflar 30.3.1965 tarihinde çıkarılan genelge ile günlük şartlara daha uygun esaslar tesbit edilmiş bulunmaktadır.

e — Cenaze masrafı :

103 üncü madde ile cenaze masrafı olarak eski kanunlarımızda da mevcut olan hükümler, aynen muhafaza edilmiş ancak bu maddeye dayanarak Bakanlar Kurulu kararı ile, cenaze masrafı 300 lira olaark tesbit edilmiştir. Görülüyor ki, %50 bir artış kabul edilmiş bulunmaktadır.

f) Diğer değişiklik ve yenilikler :

Yeni değişiklik olarak bir takım esaslı hükümlerin 506 sayılı kanunda yer aldığı görülmektedir. Bunları şöyle sıralayabiliriz :

- 1 — Yaşlılık aylığının alt sınırının yükseltilmesi,
- 2 — İsteğe bağlı sigorta,
- 3 — Emekli Sandıkları kanunlarına tâbi tutulanların durumu,
- 4 — Maden işçileri,
- 5 — Tedavinin kurum hekimlerince yapılacağı,
- 6 — Sağlık tesisi kurma ve sözleşme yapma yetkisi,
- 7 — Kurum memurlarının teftiş yetkileri,
- 8 — Hizmetlerin birleştirilmesi,
- 9 — Ceza hükümleri,
- 10 — İleri yaştakilere aylık bağlama şartları,
- 11 — Hastalık Sigortasının Ereğli kömür havzasında uygulanması,
- 12 — Eski aylıkların arttırılması.

5 nci fasılda be lirttiğimiz ve 12 maddede topladığımız yenilik ve değişiklikleri kısaca gözden geçirelim.

1 — Yaşlılık aylığının alt sınırının yükselmesi :

Yeni kanunumuz, Malûllük ve Yaşlılık sigortasından hak sahiplerine bağlanacak aylıklara esas tutulacak aylıkların, yıllık tutarını asgarî 3.000 lira olarak kabul etmiştir.

1950 senesinde yürürlüğe girmiş olan “İhtiyarlık Sigortası Kanunu”, yaşlı sigortalılara ödenecek aylık miktarını tesbit ederken çok karışık bir sistem ortaya koymuştu. Ödenmiş teknil primlerin yekûnu toplanıp bunun 1/5 i yıllık ödeneğe esas teşkil eder ve bunun 1/12 si de sigortalının ihtiyarlık aylığını meydana getirirdi. Bu çok komplike ve karışık sistemden uzaklaşmıştır. 5417 sayılı kanunda da bir asgarî had kabul edilmiş ve 400 liradan aşağı yıllık ihtiyarlık aylığı ödenemeyeceği belirtilmişti. 400 lira ayda 33 lira gibi gülünç sayılabilecek bir meblağdı. Bilâhare yapılan değişikliklerle yıllık miktar evvelâ 720 liraya (ayda 60 lira) sonra da 1440 liraya (ayda 120 lira) çıkartılmıştı.

Yeni kanunumuz asgarî sınırı 3.000 liraya yükseltmiştir. Her ne kadar 250 liralık bir aylık ödenek, günümüzdeki geçim şartlarına göre, asgarî geçim haddinden aşağı bir durum arz ediyor ise de, yine eski kanunlara kıyasla durumu bir nebze düzeltilmiş bulunmaktadır. Bu miktarın günün ihtiyaçlarına daha uygun bir hadde yükseltilmesi temenni olunur. Kanaatince yüksek olan yaşlılık sigortası primleri ve bu sigorta dalının sağladığı büyük imkânlar ve birikmiş olan fonlar nazarı itibara alınarak bir yükseltme yapmak ve bunu hiç değilse asgarî ücretler seviyesine yükseltmek kabildir.

2 — İsteğe bağlı sigorta ve topluluk sigortası :

85 ve 86 ncı maddeler “İsteğe bağlı sigorta” ile “Topluluk sigortası” hakkında hükümleri ihtiva etmektedir. Bunların uygulanması genelgelerle tesbit edilmiştir. İsteğe bağlı sigortada, sigortalılık süresi en az 5 yıl olan ve en az 750 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş bulunan sigortalının sigortaya bağlı iş yerlerinden ayrıldıktan sonra da isteğe bağlı olarak sigortaya devam edebileceğini öngörmekte ve bunun için bir takım şartları ileri sürmektedir. Her ne kadar 506 sayılı kanundan evvel de bu yolda işlem yapılması cihetine gidilmiş ise de, yeni kanun daha ileri hükümleri getirmiş bulunmaktadır.

Sigortalı durumda bulunmayanların İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları, Hastalık, Analık, Malûllük ve Yaşlılık sigortalarından birine, bir kâçına veya hepsine toplu olarak tâbi tutulmaları için, kurumla, işverenlerin derneklerin, birliklerin, sendikaların ve başka teşekküllerin sözleşmeler yapabilmesi kabul edilmiştir.

506 sayılı kanundan evvel de bu yolda faaliyet gösterilmişti. 506 sayılı kanun muvacehesinde ve bu maddenin uygulanmasını sağlama zımında kurum tarafından çıkarılan 893 sayılı genelge her sigorta koluna ait hükümler vaz etmiştir. Bu hükümlere göre kazanca esas olarak, üst sınır için günde 100 lira, alt sınır için ise günde 6 lira olarak kabul edilmiştir. Hastalık ve Analık sigortasında prim nisbeti %5 olarak kabul edilmiştir. Topluluk Sigortası mensuplarının 3 er aylık olarak ödemeleri de diğer hususlar arasında öngörülmüştür. Memleketimizde Sosyal Sigortalardan, yukarda da bahsedildiği ve diğer memleketlerle mukayeseli bir şekilde belirtildiği veçhile, henüz küçük bir oran faydalanabilmektedir. Bu sebeple, mecburî olarak faydalanamayanların "Topluluk Sigortası" marifetiyle faydalananların miktarını arttırmak çok yerinde görülmektedir. İmkânları daha câzip bir hale getirmek ve böylece daha geniş zümreleri faydalandırma hususunda çalışmalar yapılması temenniye şayandır.

3 — Emekli Sandığı Kanununa tâbi olanlar :

506 sayılı kanunun 112 ncı maddesi, "Askerî Fabrikalar Tekâüt ve Muavenet Sandığı" Kanununa tâbi kimseler hakkında da bu kanunun analık sigortası hükümlerinin sözü geçen sandık tarafından uygulanmasını derpiş etmiş bulunmaktadır. Ayrıca gerek bu sandığa, gerekse D.D.Y. Emekli Sandığına bağlı olanların "İş Kazası ve Meslek Hastalığı ile Analık" hallerinde mezkûr teşekküllerce yapılacak yardımların, bu kanunda belirtilen hak ve ödemelerden aşağı olamayacağı da kabul edilmiştir.

4 — Maden işçileri :

Maden işçilerinin iş kazası ve meslek hastalıkları hallerinde kendilerine ve geçindirmekle mükellef oldukları kimselere 151 sayılı kanunla kabul edilmiş hükümler yerine bu kanunun uygulanacağı 506 sayılı kanunun 113 üncü maddesinde yer verilmiştir. Görülüyor ki iş kazalarında yapılan değişikliklerden 151 sayılı kanuna bağlı olanların da faydalandırılması yerinde bir görüşle kabul edilmiştir.

5 — Tedavinin kurum hekimleriyle yapılacağı :

Hastalık ve analık yardımlarından yararlanacak olanların kurum hekimlerine başvurarak, muayene ve tedaviye tâbi tutulacakları 118 inci maddede belirtilmiştir. Yine bu madde ile yılda 7,500 den fazla poliklinik muayenesi yapan kurum hekimlerine, bu sayının üstünde yaptıkları her muayene için tüzükte belli edilecek esas ve miktarlara göre prim verilmesi de kabul edilmiştir.

Bir hekimin muayene sayısı yılda bu suretle 10 bini, dış hekimleri için de 6 bini geçemeyeceği ve dış hekimleri için asgarî haddin 4,500 olacağı yine bu maddede belirtilmiştir.

Bu madde gereğince çıkarılan tüzük hükümlerine göre ise, 7,500 den fazla poliklinik yapan hekime beher fazla muayene için 3 lira, 4,500 den fazla muayene ve tedavi yapan dış hekimlerine ise beher fazla muayene ve tedavi için 5 lira ödenecektir. Dış hekiminin fazla muayene ve tedavisi 1,500 ü, sair hekimlerin ise 2,500 ü tecavüz edemeyecektir. Bir nevi işçilerin fazla mesaisi şeklinde mütalâa edebileceğimiz bu yenilik çok yerindedir. Yine bu tüzük hükümlerine göre âcil vak'alarda mesai saatleri dışında sağlık tesislerine çağrılan veya evine gönderilen kurum hekimlerine küçük müdahalelerde 15, orta cerrahî müdahalelerinde 30 ve büyük cerrahî müdahalelerde de 45 lira ödenmesi kabul edilmiştir.

6 — Sağlık tesisi kurma ve sözleşme yapma yetkisi :

Eski kanunlarımızda da mevcut olan bu hükümler yeni kanunumuzun 123 üncü maddesinde daha da genişletirilmiştir. Bilhassa eczahane açma ilgili hükümlerinin eczacılar tarafından büyük tenkitlere uğradığı görülmüştür. Sözleşme yapılan eczanelerle ilgili bir çok haklı ve yerinde tenkitler ve kurumun bu yüzden duçar olduğu zararlar gözönünde bulundurulunca, kurumun bizzat sağlık tesisleri ve eczaneler kurmasının her hususta faydalar sağlayacağı aşikârdır.

7 — Kurum memurlarının teftiş yetkileri :

Kurumun teftişle yetkili memurlarına bu kanunun uygulanması bakımından, iş kanununda belirtilen teftiş kontrol ve denetleme yetkisi tanınmıştır. Bu teftişler tabiiyle bilhassa işçi sağlığı ve iş güvenliği yönlerinden yapılacaktır. Kurumun teftişle yetkili memurlarının, iş yerlerine Sosyal Sigorta dolayısıyla lüzumlu teftişleri yapabilmeleri için gerekli yetkiyi haiz olmaması halinde, bu kanununun iyi bir şekilde tatbikine imkân hâsıl olmaz. 130 uncu madde teftişle daha bir sarahat vermek suretiyle bilhassa işçi sağlığı ve işçi emniyeti hususlarını daha işler hale getirmiştir.

8 — Hizmetlerin birleştirilmesi :

5.1.1961 tarihinde 228 sayılı kanunla kabul edilmiş olan hükümler bu kanuna tâbi tutulmuştur.

9 — Ceza hükümleri :

Kanunun 140 ncı maddesi cezaî müeddillerle ilgili bulunmaktadır. Bu maddeye göre kanunda belirtilen hükümleri yerine getirmeyen işve-

renler hakkında 5.000 liraya kadar ceza verileceği kabul edilmiştir. Ayrıca işveren, kurumun bu yüzden uğrayacağı zararları da umumî hükümlere göre ödemekle mükellef tutulmaktadırlar.

Eski kanunlarda mevcut olan ceza hükümleri 5 lira ve nihayet 50 lira gibi gülünç denecek rakamlardı. Bir ciddiyet ifade eden ve işverenleri mevzuata uymaya daha zorlayacak bir şekil veren bu değişiklik, yerinde görülmektedir.

10 — İleri yaştakilere aylık bağlanma şartları :

Bu kanun yürürlüğe girdiği tarihte 30 yaşını geçmiş bulunan kadınlar 35 yaşını geçmiş bulunan erkek sigortalılardan kadınlarda 55, erkeklerde 60 yaşını doldurmakla beraber emeklilik aylığına hak kazanamamış olanlara geçici 8 inci madde ile :

- a) sigortalılıklarının başladığı tarihten önceki 3 yıl içinde en az 2000 gün çalışmış,
- b) sigortalılık süresince heryıl en az ortalama 200 gün sigorta primi ödemiş,
- c) en az 5 yıl sigortalı bulunan

sigortalılara sigortalılık süresi 15 yılı doldurmuş olanlar gibi yaşlılık aylığı bağlanması kabul edilmiş bulunmaktadır.

Görülüyor ki eski kanunlara nazaran ileri yaştakilere aylık bağlanmak hususlarında kolaylıklar sağlanmış ve daha çok kimselere yaşlılık aylığından faydalanmaları imkân dahiline girmiştir.

11 — Hastalık Sigortası Ereğli kömür havzası uygulanması :

Kanunun geçici 16 ncı maddesi, hastalık sigortası ile ilgili hükümlerin "Havza-i Fahmiye maden amelesinin hukukuna" müteallik 151 sayılı kanunun uygulandığı yerler için de tatbik edileceğini belirtmektedir. Malumdur ki, hastalık sigortası halen memleketimizde sadece 151 sayılı kanunun şümulüne giren Ereğli kömür havzasında uygulanmaktadır. Havzada analık sigortası 4772 sayılı kanun gereğince "İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları" sigortaları ile birlikte tatbik edilmektedir. Havzada hastalık halinde sağlık yardımları 151 sayılı kanun hükümleri dahilinde uygulanırken, bu madde ile hastalık sigortasının diğer bütün illerimizde olduğu gibi Zonguldak ilinde de uygulanması derpiş edilmiştir. Ancak yine mezkûr kanuna göre uygulanma tarihini Bakanlar Kurulu tesbit edecektir.

12 — Eski aylıkların arttırılması :

Gerek 5417 sayılı kanun gerekse de bunu tâdil eden 1956 senesinde çıkarılmış bulunan 6900 sayılı “İhtiyarlık ve Mâlûliyet Sigortaları” kanunları ile bağlanmış bulunan eski Mâlûliyet, Yaşlılık ve Ölüm hallerinde hak sahiplerine bağlanan aylıkların düşük olduğu nazara alınarak, bunların arttırılması cihetine gidilmiştir. 506 sayılı kanunun geçici 18 inci maddesi bu kanunun yürürlüğe girmesinden önce bağlanmış veya bağlanmasına hak kazanılmış olan malûliyet ve ihtiyarlık aylıklarıyla, ölen sigortalıların hak sahibi kimselere bağlanan aylıkların arttırılacağını ifade etmektedir. Bu maddede artışın, kanuna ilâve edilen cetvellerde gösterildiği belirtilmektedir. Kanuna ekli bu madde ile ilgili iki cetvel vardır. 2 numaralı cetvel ilk ihtiyarlık sigortası kanunu olan 5417 sayılı kanun gereğince bağlanmış olan ödeneklerin artış katsayılarını, 3 numaralı cetvel ise 6900 sayılı kanun gereğince bağlanmış ödeneklerin artış katsayılarını göstermektedir. Bir fikir vermek üzere bir iki artış aşağıda gösterilmiştir :

<u>Sigortalılık Süresi</u>	<u>Aylık artırma katsayıları</u>
1 yıl	74.81
1 yıl 1 ay - 1 yıl 2 ay	69.06
2 yıl	35.88
2 yıl 6 ay - 2 yıl 7 ay	28.70
3 yıl	22.97
3 yıl 8 ay - 3 yıl 10 ay	18.79
4 yıl	16.35
5 yıl	12.29
6 yıl	9.59
6 yıl 9 ay - 7 yıl	7.97
7 yıl - 7 yıl 3 ay	7.69

3 numaralı cetvel, 1957-1962 ve daha sonraki yıllar için her yıla ait katsayı artışlarını göstermektedir. Buna göre artış 2.46 dan başlamakta ve 1.03 e kadar inmektedir.

Eski aylıkların arttırılmasıyla ilgili olarak bir de bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra yapılacak başvurular üzerine bağlanacak malûllük veya yaşlılık aylıklarıyla bu tarihten sonra ölen sigortalıların hak sahiplerine ölüm sigortasından bağlanacak aylıkların tutarlarının 1950 ilâ 1960 yıllarındaki kazançlarına artış yapılacağını kabul etmektedir. Çok yerinde ve sosyal adalet görüşü ve esprisine uygun olan bu artışın yapılışı ve tatbikatı geçici 19 uncu maddede gösterilmiştir. Önemine binaen cetveli aynen sunuyorum :

<u>Kazancın taalluk ettiği yıl</u>	<u>Katsayı</u>
1950	3.46
1951	3.47
1952	3.02
1953	2.83
1954	2.50
1955	2.16
1956	1.89
1957	1.69
1958	1.43
1959	1.17
1960	1.08

8) *Kurulacak bağımsız kuruluşlar :*

Yeni kanunumuzun özelliklerinden birini de, itirazlara yol açan iki konu hakkında bağımsız iki kurulun meydana getirileceği hususu teşkil etmektedir. Kurulacak olan kurulların biri işverenler tarafından primleri incelemek hususundaki itirazları önlemek üzere bir "primleri inceleme komisyonu" dur; diğeri ise, "İş Kazası ve Meslek Hastalığı" itirazlarını incelemek ve sigorta ilaçlarını tesbit etmek üzere yine bir komisyonun kurulmasıyla ilgili bulunmaktadır. Bu iki kuruluş şunlardır ::

A) *Prim itiraz komisyonları :* 506 sayılı kanunun 79 uncu maddesi "Prim İtiraz Komisyonları" kurulacağını ve bunun için de bir tüzük çıkarılacağını belirtmektedir. İşçi sağlığı genel müdürlüğü tarafından "Sosyal Sigorta Genel İşletmeler Tüzüğü" nâmı altında çıkarılan tüzüğün 46 ncı maddesi sigorta primleri hesabını esas tutacak günlük kazançlar toplamının ölçülmesiyle ilgili itirazları tedkik edip bir karara bağlamak üzere kurumca lüzum görülecek yerlerde idarî bakımdan Kurum Genel Müdürlüğüne bağlı, ancak kararlarında bağımsız bir veya bir kaç prim itiraz komisyonu kurulacağını belirtmektedir. Müteakip maddelerde komisyonun tereküp tarzı ve çalışma şekilleri gösterilmiştir. Buna göre "İtiraz Komisyonu" 1 başkan, 5 asil ve 4 yedek üyeden meydana gelecektir. Bunlara lüzumu kadar personel de ihtihak edecektir. Başkan ile 1 üye Sosyal Sigortalar Kurumu tarafından tâyin olunur. 2 asil ve 2 yedek üye, prim itirazı kurulacağı yerde mevcut işçi sendikaları üyeleri arasında seçilir. Bunların seçilmesi en çok üyesi bulunan Konfederasyon tarafından yapılır. Diğer iki asil ve iki yedek üye de keza aynı yerde mevcut işveren sendikaları üyeleri arasından seçilir; seçim hakkı en çok üyesi bulunan Türkiye İşverenler Sendikası Konfederasyonuna aittir. Komisyonun kurulacağı yerde işçi sendikası veya işveren sendikaları mevcut değilse, işçi ve

işveren temsilcileri birinde en çok üyesi bulunan Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu, diğerinde de Ticaret ve Sanayi Odaları tarafından seçilir.

Seçilen üyelerin görev süresi üç yıl olup bunların yeniden seçilmeleri caizdir. Kurumca seçilecek başkanların, yüksek tahsil görmüş olmaları ve kurumda en az 4 yıl süre ile Hukuk Müşavirliği, Müdürlük, Müdür Muavinliği, Genel Müdürlük Müfettişliği gibi ileri kademelerde vazife almış kimseler olması yine bu tüzük hükümleri arasında yer almış bulunmaktadır.

B — *Yüksek Sağlık Kurulu* : Meslek Hastalığı, İş kazaları ve bilhassa mâlûllük hallerinde bunların tesbiti konusunda bir çok ihtilâf ve şikâyetler meydana geliyordu. Bu hallerin bir karara bağlanması Yüksek Sağlık Şurası uzun fasılalarla ve ancak senede üç-dört defa toplanabiliyor, bu da gecikmelere sebebiyet veriyordu. Tatbikattan ileri gelen bu itiraz ve şikâyetleri önlemek gayesiyle tarafların seçecekleri hekimlerden müteşkil bir Yüksek Sağlık Kurulu meydana getirilmiştir. Kanunun 129 uncu maddesinde yer alan bu Kurul'u aynen ilişik maddesiyle birlikte belirtiyorum :

“*Madde 129* — Bu kanunda yazılı görevleri yerine getirmeye üzere, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığınca görevlendirilecek bir ortopedi uzmanı, Çalışma Bakanlığı ile Kurum tarafından görevlendirilecek iş hekimliğinde tecrübeli birer uzman, biri göğüs hastalıkları öbürü de hijyen profesörü olmak üzere Ankara Tıp Fakülteleri tarafından seçilecek iki hekimden ve en yüksek kademedeki işveren kuruluşu tarafından seçilecek bir hariciye uzmanı ile en yüksek kademedeki işçi kuruluşu tarafından seçilecek bir dahiliye uzmanından teşekkül eden bir sosyal sigorta Yüksek Sağlık Kurulu kurulur. Tıp Fakülteleri tarafından seçilecek hekimlerden biri doçent olabilir. Profesörlükte kıdemli olan hekim, kurula başkanlık eder.

Bu kurulda görevlendirilecek hekimlerin hizmet süresi üç yıl olup yeniden görevlendirilebilirler.

Kurula iştirak edeceklere, katıldıkları her toplantı için verilecek huzur hakkı tüzükte bellidir. Bunlara ödenecek huzur hakları hakkında 7244 sayılı kanun hükümleri uygulanmaz.

Kurulun çalışmaları ile ilgili her türlü giderler Kurumca ödenir.

Kurul en fazla haftada bir defa toplanır.

Kurul gerekli gördüğü hallerde dışardan uzman kimselerin görüşlerini alabilir.

9) *Müstakil Sosyal Sigorta sandıkları kurulması :*

506 sayılı kanunun getirdiği en büyük yeniliklerden birisi Sosyal Sigorta haklarından yararlanma hususunda müstakil sandıkların kurulmasıyla ilgili bulunmaktadır. Kanunun geçici 20 inci maddesi "Bankalar, sigorta şirketleri, Ticaret ve Sanayi Odaları, ve Borsalar" başlığı altında bu konuyu bu madde içinde toplamış bulunmaktadır. Çok büyük tartışmalara yol açmış olan bu maddeyi önemine binaen aynen dercediyorum :

"*Geçici Madde 20* — Bankalar, sigorta ve reasürans şirketleri Ticaret Odaları, Sanayi Odaları - Borsalar veya bunların teşkil ettikleri birlikler personelinin mâlûllük, yaşlılık ve ölümlerinde yardım yapmak üzere bu kanunun yayımı tarihine kadar tesis veya dernek olarak kurulmuş bulunan sandıklar bu kanunun yayımı tarihinden itibaren en geç altı ay içinde :

a) İlgili buldukları banka, sigorta, şirketi, reasürans şirketi, Ticaret Odası, Sanayi Odası, borsa veya bunların birliklerinin bütün personeli kapsayacak.

b) Bu personelin, iş kazalarıyla meslek hastalıkları, hastalık, analık, mâlûllük, yaşlılık ve ölüm, eşlerinin analık, eş ve çocuklarının hastalık hallerinde, en az bu kanunda belirtilen yardımları sağlayacaktır.

c) Sandıkların statülerine tâbi personelin bu madde şümûlüne giren banka sigorta şirketi, reasürans şirketi, Ticaret Odası, Sanayi Odası, borsa veya bu birliklerden birinden diğerine geçmesi halinde bu gibi personelin kendi sandıklarındaki müktesep haklarının da diğer ilgili sandığa ve aralarında kuracakları müşterek bir sandığa intikalini temin edecek.

Birer tesis haline getirildiği ve bunu tevsik eden statülerini bu kanunun yayımı tarihinden en geç altı ay içinde Çalışma Bakanlığına verdikleri takdirde, bu teşekküllerin ve sandıkların personeli işbu kanunun uygulanmasında sigortalı sayılmazlar.

Şu kadar ki bu sandıkların statüleri ve statü değişiklikleri Çalışma Bakanlığınca onaylanmak suretiyle tekemmül eder. Malî durumları da Çalışma, Maliye ve Ticaret Bakanlığınca müştereken kontrol ve mürakabe edilir. Malî durumlarının kontrol ve mürakabesi sonunda alınmasına bu bakanlıklarca müştereken lüzum gösterilecek tedbirler, sandıklar ve ilgili buldukları teşekküller yerine getirmekle yükümlüdür.

Sözü edilen sandıkların mevzuatına tâbi olarak geçen hizmetler emekli sandıkları kanunlarına veya mâlûllük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına

tâbi olarak geçen hizmetler, yazılı istek halinde 5.1.1961 tarihli ve 228 sayılı Kanununun aylık bağlanmasına ilişkin esasları dairesinde birleştirilerek tahsis yapılır”.

506 sayılı kanun şeklinde 17.7.1964 tarihinde kabul edilip 1 Mart 1965 te mer'iyete girmiş olan kanunun tasarısı daha 1961 senesinde hazırlanmıştı. Bilâhare 1962 senesinde yapılan değişikliklerle tasarı daha tekemmül etmiş 1963 Mayıs ayında toplanan Sosyal Sigorta Kurumu Genel Kurulunda esash şekilde tartışılmıştır. Tartışılan en önemli konulardan birini, sigortaya tâbi tutulacak bütün fertleri Sosyal Sigortalar Kurumu çatısı altında toplamanın mı, yoksa Sosyal Sigortalar Kurumunun sağladığı asgarî normlar üstünde hizmetler sağlayan, bilhassa Bankalar ve Sigorta Şirketlerindeki mevcut sandıkların bağımsız olarak kendi camiaları dahilinde hizmet ifasına devamlarına cevaz verilip verilmeyeceği hususu idi. Tasarının 6 ncı maddesinin “e” bendi, “kanunla kurulu emekli sandıklarına aidat ödemekte olanlar hariç olmak üzere, hususî sektör, Banka ve Sigorta şirketlerinin doğrudan doğruya kanun şümulü içinde mütalâa edilmesi” şeklinde bir hüküm taşıyordu. Kendi bünyeleri içinde mevcut sandıkları bulunan (ki bunlar bağımsız birer tesis şeklinde olup sandığa bağlı üyeler tarafından seçilmiş yöneticiler marifetiyle idare edilmekte idiler), teşekküller bu hükme şiddetle itiraz etmişlerdir. Bilhassa emeklilik hususunda Sosyal Sigorta Kanunundan çok ileri hükümleri ihtiva eden bu sandık mensupları sosyal sigorta camiasına ithal edilmeleri halinde büyük kayıplara uğrayacaklarını iddia etmişlerdir. Gerek Türkiye Bankalar Birliği, gerekse sair malî teşekküller bu itirazlarını delilleri ile birlikte raporlar halinde bakanlığa sunmuşlardır. Kürsümüze vâki müracaat üzerine Enstitü müdürümüz değerli meslekdaşım Prof. Orhan Tuna ile müştereken hazırlayıp sunduğumuz müşterek raporda mevcut sandıkların, şüphesiz bu sandıklar her türlü teminata bağlı olmak, ilgililerin bütün hukukunu muhafaza eylemek ve hususiyle Sosyal Sigorta sisteminin gerçek esprisine sadık kalmak kaydıyla, daha yüksek imkânlar sağlayan bu sandıkların kaldırılmasının doğru olmayacağı kanaitini izhar ettik. Görüşümüz oydu ki her şeyden evvel Sosyal Sigorta gayri müstakil durumda bulunan yani çalışan zümrenin muhtelif rizklere karşı en iyi şekilde korunmalarını hedef olarak kabul etmiş olan son derece faydalı bir müessesedir. Sosyal sigorta bu hedefe ulaşmak üzere vücut bulmuş bir teşkilâttir. Devletin tekmil Sosyal Sigorta hizmetine bir âmme hüviyeti mahiyeti vermesi ve murakabesi altında muhtar teşekküller veya sandıklar kurulmasını sağlaması bu hedefe varmak için seçilen bir vasitadan başka bir şey değildir. Bu itibarla, Sosyal Sigorta esprisi vasıtalar üzerine değil, fakat hedef üzerine bina edilmiştir.

Biz bu hususta görüşümüzü arz ederken 5 noktadan hareket ettik :

- a) Anayasa,
- b) İş hukuku,
- c) Sosyal Sigorta esprisi,
- d) Diğer memleketlerdeki Sosyal Sigorta nizamı,
- e) Milletlerarası çalışma teşkilâtının 102 sayılı anlaşması.

a) *Anayasa :*

“Sosyal devlet” mefhumunu hedef alan 1961 Anayasası Sosyal mevzuat hakkında bir bölüme yer vermiş bulunmaktadır. Bu bölümde ve Anayasamızın 48 inci maddesinde “herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Bu hakkı sağlamak için Sosyal Sigortalar ve Sosyal yardım teşkilâtı kurmak veya kurdurmak devletin ödevlerindedir” denilmektedir. Görülüyor ki, sadece kurmak değil “kurmak ve kurdurmak” şeklinde formüle edilmiştir. Kanaatimizce formüle edilen bu şekilde devlet, sigorta teşkilâtının gittikçe genişliyerek büyük bir bürokratik mekanizma halini almasını önleme temayülü mevcut bulunmaktadır.

Bunu, devletin kendi yükünü azaltmak için müstakil teşkilâtın tesisine yardımcı olacağı şeklinde de mütalâa etmek kabildir. Ve yine müteakip maddelerdeki Anayasamız esprisi daha iyi şartları haiz tesislerin muhafazasını öngörmektedir. Nitekim İstanbul Üniversitesi'nde daha 1961 Haziranında kurulmuş bulunan ilim hey'etinin hazırladığı ön tasarının ruhuna da uymaktadır.

b) *İş hukuku yönünden :*

Modern iş hukukunun bugünkü temayülleri işçi ve işveren münasebetlerinin tanzimine müteallik yüklerin, mümkün olduğu kadar âmme organlarından iş akdinin taraflarına intikaline müteveccih bulunmaktadır. Bu cümleden olarak bazı ileri sanayi memleketlerinde toplu sözleşmeler çerçevesi içerisinde ve kanunların tâyin ettiği asgarî normlara uymak suretiyle çalışma hayatında çalışanların maruz kalmaları muhtemel olan muhtelif riskleri karşılamak ölçü ve nisbette özel tessilerin vücuda getirildiği görülmektedir. Buradaki hedef istikbalin emniyet altına alınması ve çalışma gücünün kaybı risklerinin tahfif veya bertaraf edilmesi olduğuna göre, şu veya bu vasıtanın ikinci derecede bir önem arzedeceği aşîkârdır.

Malumdur ki, hukuk vasıtalar değil, fakat esas itibariyle hedefler ve prensipler üzerinde durmaktadır.

c) *Sosyal Sigorta esprisi bakımından :*

Sosyal Sigorta bir takım ana prensiplere dayandırılmak suretiyle kurulmuş bulunmaktadır. Bu ana prensipler çalışanların maruz kaldıkları veya kalabilecekleri risklerden korunmaları hususunu en iyi bir şekilde mümkün kılma hedefine dayanmaktadır. Burada 4 ana prensibi belirtelim :

- 1 — Mecburiyet,
- 2 — İvazların talep edilir haklar olması,
- 3 — Primlere ilgililerin iştiraki,
- 4 — Muhtar idare.

Tetkik ettiğimiz sosyal sigorta dışındaki sandıklarda bu prensiplerin mevcut olduğu — esasen başka türlü olmasına imkân yoktur, o zaman buna Sosyal Sigorta denemez — müşahede edilmiştir. Bilhassa bu özel sandıkların daha rasyonel çalıştıkları ve rasyonellik prensiplerine daha fazla da riayet ettikleri görülmüştür. Bu rasyonellik prensibi, — asgarî külfet ve âzâmî fayda temini — şeklinde formüle edilebilir.

Mecburiyet, tabiatıyla bu sandıklarda da mevcut olacaktır.

İvazlar bu sandıklarda da talep edilir haklardır.

Primlere taraflar iştirak etmektedir.

Muhtar idare prensibi ise bu sandıklarda çok daha ileri gitmiş durumdadır.

Nitekim Türkiye İş Bankasında kurulu sandık yöneticileri bankanın İdare Meclisinde en fazla üye ile temsil edilmeyi 31 Mart 1967 Genel Kurul toplantısında başarmışlardır.

4 — *Diğer memleketlerdeki sosyal sigorta nizamı :*

Muhtelif memleketlerin Sosyal Sigorta mevzuatı tetkik edildiği zaman, birçok memleketlerde Sosyal Sigortaların doğrudan doğruya devlet tarafından kurulup işletildiği, buna mukabil diğer bir çok memleketlerde ise karma bir rejimin, yani bir taraftan devlet tarafından kurulup yürütülen Sosyal Sigorta teşkilâtı, diğer taraftan da hem devletin kurduğu sigorta teşkilâtı, hem de muhtelif teşekküllerin kendi sandıklarının mevcudiyeti görülmüştür.

Milletlerarası Sosyal Emniyet derneğinin 1958 tarihinde Londra'da akdettiği toplantıya sunulan raporda Sosyal Sigortaları, yalnız bedenen çalışan işçilere inhisar ettiren memleketlerde Sosyal Sigortaların sadece

devlet elinde yürütüldüğü, Sosyal Sigorta tatbikatının daha geniş bir kit-
leye teşmili halinde ise karma bir rejimin uygulandığı belirtilmiştir. Tek-
li rejimin yani devlet inhisarı halindeki rejimin Yunanistan, Polonya, Por-
tekiz, Çekoslovakya, Yugoslavya ve Sovyet Rusya'da uygulandığı bu ra-
porda belirtilmiştir. Görülüyor ki, Yunanistan hariç, diğer devletler daha
ziyade otoriter sistemi memleket camiasında uygulayan rejim ve devlet-
lerde yürütülmektedir.

Karma rejimi uygulayan memleketler arasında Batı Almanya, Birle-
şik Amerika, İsviçre, Avusturya, Belçika, Fransa, Hollanda ve İskandinav
devletleri bulunmaktadır. Bütün bu devletlerin hakikî demokratik reji-
min uygulandığı ülkeler olduğunu söylemeyi zait bulurum. Bir tek misal-
le bu bahsi kapayayım; 58 milyon nüfusa sahip, 29 milyon sosyal sigorta-
hının bulunduğu 45 milyonun Hastalık sigortasından yararlandığı Batı Al-
manya'da, (ki bu memleket 1881 senesinde Sosyal Sigorta müessesesini
dünyaya tanıtmış olan memlekettir) 1962 sonunda devlet sigorta teşkilâ-
tı dışında 1300 müstakil sandığın mevcut olduğu görülmüştür.

5 — Milletlerarası 102 sayılı sözleşme :

1952 senesinde Cenevre'de her seneki mutad toplantısında kabul edi-
len 102 sayılı sözleşme ile karma rejim kabul edilmiştir. Bu 102 sayılı söz-
leşmeye göre bütün memleketlerde sosyal güvenliğin uygulanması arzu-
lanmakta, sosyal güvenlik rejiminde asgarî normların mevcut olması şar-
tiyle Sosyal Güvenlik Teşkilâtının karma bir şekilde kurulabileceği de
belirtilmiştir.

Uzun tartışmalar sonunda asgarî normları sağlamak ve tabiatıyla
bunların üstüne çıkmak suretiyle muhtar idareli sandıkların kurulması gö-
rüldüğü gibi geçici 20 nci madde ile kabul edilmiştir.

IV — NETİCE

1945 senesinde "İş Kazası ve Meslek Hastalıkları Sigortası" ile baş-
layan ve o tarihlerde sadece 300 bin sigortalıyı kapsamı içine almış olan
Sosyal Sigorta teşkilâtı, arada geçen 22 sene zarfında devamlı bir geli-
me kaydetmiştir. Zaman zaman bir çok itirazlara muhatap olan kurum
gittikçe daha sağlam temeller üzerine oturmakta, önemi her geçen gün
daha iyi bir şekilde anlaşılmaktadır. İtirazların büyük bir kısmı işçi ve
sendikalar tarafından yapılmaktadır. Henüz muhtar idarenin tamamiyle
yerleşmemiş olduğu Sosyal Sigorta Kurumunda itirazların ve şikâyetlerin

daha bir müddet devam edeceği bedihidir. Bu şikâyetleri ancak devlet müdahalesinin tamamıyla ortadan kalktığı zaman esaslı bir şekilde hafifliyeceğini ifade, her halde kehanet olmasa gerektir. Ancak son aylarda rastladığımız iki olay devlet müdahalesinin gittikçe azalma yolunda olduğunu, hiç değilse gerek sigortalıların ve gerekse teşkilâtta vazife almış personelin muhtar idare ruhunu tamamıyla benimsemiş olduklarını ve haklarını korumakta direneceklerini ispat etmektedir. Bu direnmeler, şüphesiz kurumun ileri Batı devletlerinde olduğu şekilde daha bağımsız bir hüviyet kesbetmesini sağlayacaktır. Ve yine bu direnmeler, yakın bir gelecekte genel kurulun istişarî bir organ olmaktan çıkıp tamamıyla kurumun idarî, malî ve teknik sahalardaki en yüksek organ haline gelmesini mümkün kılacaktır kanaatindeyim. Bütün personelin umum müdüründen başlayarak hükümet tarafından tâyin edildiği, hattâ genel kurula başkanlık edecek şahsın dahi Çalışma Bakanı tarafından seçildiği bir teşekkülde, kanunun bahsettiği şekilde idarî ve malî yönden bağımsız olduğu şüphesiz iddia edilemez.

Bu iki olay şunlardır :

1 — Sosyal Sigorta Hastahanelerinin Sağlık Bakanlığına devrine karşı direniş.

2 — Sosyal Sigorta Kurumu personelinin grev kararı.

Mevzuumuz dışında olduğu için ben bu iki konunun münakaşasına burada girişecek değilim; burada sadece kurumun bağımsızlığa gidişine faydalı misal teşkil ettikleri kanaatim dolayısıyla bunları belirttim.

Bilindiği gibi ikinci 5 yıllık plân çalışmaları içine ithal ettirilmek suretiyle, Sosyal Sigorta hastahanelerinin Sağlık Bakanlığına devr ve böylece teknil sağlık tesislerinin tek elde toplanması kararına hükümetçe varılmış bulunuyordu. Sağlık Bakanlığının öncülük ettiği bu teklif çok şiddetli bir tepki ile karşılanmıştır. Başta Türk-İş olmak üzere bütün sendikalar ve sigortalılar tesislerinin başka bir bakanlığa devrine aslâ razı olmayacaklarını ve bunun için sonuna kadar direneceklerini kat'i bir şekilde ve kesinlikle ifade etmeleri üzerine evvelâ Çalışma Bakanlığı bilâhare Sağlık Bakanlığı bu görüşlerinden uzaklaşmak zorunluluğunda kalmışlardır. Millî Savunma Bakanlığına ait tesislerin Sağlık Bakanlığına devri öngörülmemiş ve bu tesisler istisna edilmişti.

Demek oluyor ki teknil tesislerin tek elde toplanması diye bir konu mevcut değildir. Sendikaların direnmesi, Sosyal Sigorta Müessesesine sigortalıların sahip çıktıklarının, daha doğrusu bu teşkilâtın kendi primleri

yani külfetleri ile kurulmuş ve işlemekte olan bir teşekkül olduklarını, sigortalıların tamamıyla kavradıklarının ve haklarını korumada sonuna kadar direneceklerinin ifadesi olarak kabul ettiğimiz takdirde, Sigortadan — az evvel belirttiğimiz gibi — idarî yönde de yakın bir gelecekte tam bir bağımsızlığa kavuşma yolunda olduğunu görmüş oluruz.

Sosyal Sigorta personeli tarafından kurulmuş olan Sosyal İş Sendikası Sosyal Sigorta Kurumu ile bir toplu sözleşme akdi talebinde bulunmuş ve müzakereler sonunda taraflar anlaşmaya varamadıklarından Ağustos ayında başlayan greve gitmişlerdir. Grev 52 gün devam etmiş ve sonunda bir anlaşma sağlanmıştır. Her ne kadar Sendikanın sağladığı haklar fazla bir şey ifade etmiyor ise de, (bir saatlik fazla mesai için yol parası nâmı altında 10 liranın fazla ödenmesi, bir lira karşılığında yemek verilmesi, ikramiye farklarının ödenmesi gibi) yine de personelin direnme ve idarî yönde bağımsızlığa kavuşma arzularının ve bu arzuyu gerçekleştirecek cesaretle teçhiz edildiklerini göstermesi bakımından önemlidir kanaatindeyim.

506 sayılı kanunla getirilen değişikliklerin sigortalıların nefine olmasını, Sosyal Sigortadan yararlananların daha sür'atle artmasını ve Sosyal Sigorta teşkilâtının her türlü tesir ve baskılardan uzak Çalışma Bakanlığının murakabesi altında fakat tam bir bağımsızlık idaresine bir an önce kavuşmasını candan temenni ederim.